

GAEA

A FÖLD, AZ ÉLET ÉS A TUDOMÁNY KÖNYVEI.

Szerkeszti: MILLEKER REZSŐ dr. egyetemi tanár.

4. SZÁM.

A DETEKTÍVREGÉNY.

(A „NÉPSZERŰ IRODALOM“ ELMÉLETE
ÉS TÖRTÉNETE. I.)

ÍRTA:

HANKISS JÁNOS dr.

egyetemi tanár.

CSÁTHY FERENCZ

**EGYETEMI KÖNYVKERESKEDÉS ÉS IRODALMI VÁLLALAT R.-T.
DEBRECEN—BUDAPEST**

1928.

TARTALOM.

A „NÉPSZERŰ IRODALOM“ ELMÉLETE.

Az írók történetét ki kell egészítenünk az olvasók történetével. Az olvasás élvezetének néhány tényezője: realiztikus megegyezés; formai szépség és technikai ügyesség; az érzelmi és hangulati intenzitás fokozása; elérhetetlen miliőbe való vágyakozás

9

A „BŰNÜGYI SZÉPIRODALOM“ TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA.

A ponyvaregény. — A kivégzés és a hóhér a középkori irodalomban. Az *Akasztottak balladája* és a középkori realizmus; bűnöző típusok és amatőrgonosztevők. *Patelin mester*; törvényszéki tárgyalás a színpadon. — Lestaille: *l'Intrigue des filous*. Bűnözők a XVII. század udvari balettjeiben. — A pikareszk regény nem mai értelemben vett bűnügyi regény. A romantizmus egyrészt a titok, másrészt a közönségtől eltérő esetek kedvelésével elősegíti a kriminalizmus irodalmi kivirágzását. A fantasztikus és „különös“ történetek divatja. A ballada viszonya a bűnügyi történethez. A „balladai szellem“ más műfajokban. — A romantikus történeti regény és a detektívregény. W. Scott, Hugo, Jósika. — A bűnös rokonszenvesebbé válik: mint „lábadó“ (*Karl Moor, Antony*); mint

a társadalom „áldozata“ (Sue hősei, a „nyomorultak“). A bűnös lélektani problémává válik s kiemelkedik a bűnügyi regény mélységeiből (*Raszkolnyikov*). — A rendőr. Az alguazil; a politikai spicli; *Javert*; a modern detektív tudományos módszere: megfigyelés és következtetés. Poe *Dupin lovag*-ja, Conan Doyle *Sherlock Holmes*-a és Gaboriau *Monsieur Lecoq*-ja. — A modern detektívregényben a bűn nem lényeg, csak kiindulópont, ürügy a problémafejtő-játékra. „Ki a tettes?“ A tettes elleplezésének technikája s ennek túlzásai. A probléma kedvéért szorul háttérbe minden egyéb, így a szerelem is. A gonosztevő-„művész“ és a „gentleman-betörő“: *Raffles* és *Arsène Lupin*. — A detektívfilm. — Az apró részletmegfigyelések nevelő hatása és a mozgalmas cselekvény rehabilitása a detektívirodalom két értéke. . . . 14

BŰNÜGYI MOTIVUMOK A MAGYAR IRODALOMBAN.

I. Alapvetés. A források és a milió.

„Ritterdrama“, „Ritterroman“. A „rejtett hely“ vonzóereje. Várregény és várrege. — Mailáth. — A magyar romantikus elbeszélés. A bűnügyi motívumok túltengése a magyar folyóiratokban. Nemzetközi bűnügyi szemle. — Bűnügyi reformtervek. — Pesszimizmus. — Pest mint bűnöző nagyváros. — A híres betyárok mondaköre. — A paródiák. — A ponyvafüzetek tanulsága 34

II. A dráma.

Sorstragédia és „levente-dráma“. — A francia romantikus dráma utánzói. — A népszínmű és a francia mélodrame 54

III. A bűnügyi regény első feckéi: Gaal és Pálffy.

Zöld Marci specialistája. — A „Magyar millionaire“ és a „Fekete könyv“ 59

IV. Nagy Ignác és a Magyar titkok.

Hogy lett a reformokat célzó realisztikus ujság-cikkekből rejtelmes detektívregény? — A szerzőnek bizonyítani kell története reális alapját. — Nem idealista börtönreformer. — Középúton a Sue-paródia és a Sue-utánzat között. — A detektív. — A kompozíció. — „Sobri Jóska“ 63

V. Kuthy Lajos és a Hazai rejtelmek.

Kuthy mint romantikus. — „Két elítélt.“ — Komolyan veszi a műfajt. — A magyar milió nem teszi valószerűvé a romantikus történetet. — Realisztikus művészet a részletek rajzában. — Eredeti ötletek és nagystíliú gonosztevők. Márk doktor módszere 70

VI. Jósika, Degré, Petőfi, Arany.

Jósika kezdettől fogva kacérkodik a bűnügyi motívummal. Előbb romantikus, később realisztikus milióbe helyezi a rejtett bűnt. Az első tárcaregény: „Akarat és hajlam“, „Gordiusi csomó“, „A nagyszebeni királybíró“, „Rejtett seb“, „A szegedi hoszorkányok“. — Jósika regényelmélete és a detektívregény. — Degré, a franciák utóda és tanítványa. „Két év egy ügyvéd életéből.“ — „A hóhér kötele.“ — „Egy egyszerű beszélyke.“ — Kelmenfy és Beöthy László 79

VII. Jókaitól napjainkig.

A „Jókai-probléma“ és a bűnügyi regény. — A romantikus szenvedélyregény: „Hétközna-

pok“, „A Nepean-sziget“, „A büntárs“. — Pika-
reszk regény: „Egy hirhedett kalandor“. —
„Tégy jót!“, „A Kráó“, „Egy játékos, aki nyer“,
„Az elátkozott család“. — Realisztikus talajon
mozognak: „Gazdag szegények“, „Rab Ráby“,
„A lélekidomár“. — „Szép Mikhál.“ — Három
valódi detektívregény: „A régi jó táblabírák“,
„Szegény gazdagok“, „A három királyok csil-
laga“. — Gárdonyi, Ambrus, Herczeg, Rákosi
Viktor. — Bíró Lajos és Moly Tamás. A hiva-
tásos rendőrtisztviselők és jogászok 97

VIII. Típusok és problémák.

A kalandor. Az uzorás. A zsidó. A démoni nő.
A betyár. Mágia, kísérteties elem, magnetizmus 105

IX. Összefoglalás. 119

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ 124